

T. XXVI (2023) Z. 1 (69)
ISSN 1509-1074
10.24425/rhpp.2023.144641

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

Studies of newspapers and magazines published in Zielona Góra (since 1989)

Wojewódzka i Miejska Biblioteka
im. Cypriana Norwida
al. Wojska Polskiego 9
PL 65-077 Zielona Góra
e-mail: andrzej.buck@wp.pl
<https://orcid.org/0000-0003-2858-512X>

Badania nad prasą lubuską po roku 1989

Andrzej
BUCK

KEY WORDS:

Local press studies, Zielona Góra (Lubusz region),
Grünberger Wochenblatt, *Gazeta Lubuska*, *Nadodrze*,
Gazeta Nowa, *Pro Libris*

SŁOWA KLUCZOWE:

prasa lubuska, „Grünberger Wochenblatt”,
„Gazeta Lubuska”, „Nadodrze”, „Gazeta Nowa”,
„Pro Libris”

ABSTRACT

This article looks at press studies of the newspapers and periodicals that have been published in Zielona Góra, beginning with the pre-1945 *Grünberger Wochenblatt*.

A turning point in the history of the region's press studies was the publication in 2000 of Andrzej K. Piasecki's monograph *Lubuska czwarta władza (Zielona Góra's Fourth Estate)*; it was followed by a historical survey of the press of the Gorzów Wielkopolski subregion by Krzysztof Wasilewski. While research is coordinated by the Cyrian Norwid Library (among others a co-sponsor of a volume titled *Oblicza prasy Ziem Zachodnich 1945–2012*), the periodical *Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze* provides a platform for new work. The latest publication in the field is Jolanta Chwastyk-Kowalczyk's monograph *Pro Libris. Czasopismo Literacko-Kulturalne*; a study of the newspaper *Gazeta Nowa* is in progress.

Czasopismo Literacko-Kulturalne; a study of the newspaper *Gazeta Nowa* is in progress.

ABSTRAKT

Artykuł opisuje badania nad prasą lubuską, które zintensyfikowało po roku 2000 pojawienie się monografii A.K. Piaseckiego *Lubuska czwarta władza*. Próbę syntezy dziejów prasy lubuskiej (subregion gorzowski) podejmuje też Krzysztof Wasilewski. Instytucją koordynującą badania jest Biblioteka Cypriana Norwida (m.in. tom *Oblicza prasy Ziem Zachodnich 1945–2012*). Ważną rolę odgrywają „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze”, jak też monografie tytułów (Jolanty Chwastyk-Kowalczyk *Pro Libris. Czasopismo Literacko-Kulturalne*). Podjęto badania nad dziennikiem „Gazeta Nowa”.

Streszczenie

Rok 2000 zmienił w zasadniczy sposób stan badań nad prasą lubuską. Przyczyniły się do tego teksty Andrzeja K. Piaseckiego: *Przewodnik po prasie województwa lubuskiego* zamieszczony w „Studiach Zachodnich” (2000), *Prasa gorzowska: suplement do monografii* opublikowany w zbiorze „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archivalny” (2000) oraz monografia *Lubuska czwarta władza. Środki społecznej komunikacji w województwie lubuskim* (2000). Kierunek wskazują publikacje Krzysztofa Wasilewskiego, m.in. *Rola prasy lokalnej w procesie budowania tożsamości „małych ojczyzn” na przykładzie Ziemi Lubuskiej 1945–1999*, [w:] *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*, red. E. Kulczycki, M. Wendland (2012) oraz artykuł *Powstanie i rozwój gorzowskiego subregionu periodycznej komunikacji medialnej (1945–1989)*, „Rocznik Prasoznawczy” (2012).

Artykułami poszerzającymi w zasadniczy sposób krąg tytułów, nad którymi rozpoczęto kwerendę („Codzienny Express Zachodni”, tygodnik „Extra”), są artykuły zawarte w roczniku Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” (zeszyty 6–10). Także tom *Oblicza prasy Ziem Zachodnich 1945–2012* (2013). Kolejny tom *Oblicza prasy zielonogórskiej. Konteksty lubuskie* (2023) zawiera nowe przemyślenia, m.in. dotyczące dziennika „Gazeta Nowa”, ważne dla badań nad codzienną prasą lubuską, a także jej pełną bibliografią. Autor przedstawia też stan cyfryzacji prasy lubuskiej i jej obecność w Zielonogórskiej Bibliotece Cyfrowej.

Badania nad prasą lubuską to ważny element procesu badawczego prasy polskiej¹. Województwo lubuskie (od 1979, wcześniej 1950–1975 — zielonogórskie) jest, w dziejach historii polskiego czasopiśmiennictwa, jednym z nielicznych przykładów środowiska monoprasowego. Przez wiele lat jego mieszkańcy zmuszeni byli do korzystania z lektury jednego partyjnego dziennika „Gazety Zielonogórskiej”, później „Gazety Lubuskiej”. Wcześniej taką rolę pełniła „Gazeta Poznańska”. Było to skutkiem skomplikowanej sytuacji społeczno-politycznej, jaka wytworzyła się w 1945 r. na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Lata 1950–1952 stanowią cezurę, która wyznacza początki kształtowania się środowiska dziennikarskiego na Ziemi Lubuskiej. Wtedy to bowiem, po utworzeniu w roku 1950 województwa zielonogórskiego, nastąpił proces osłabienia zainteresowania regionem w prasie poznańskiej, a ukazująca się od 1950 roku „Gazeta Zielonogórska”, jak stwierdzają badacze tego okresu: m.in. Bronisław Ratuś, Hieronim Szczegóła, Wiesław Nodzyński² czy też Henryk Ankiewicz³, stała się monopolistą na informacje lokalne. W tym okresie była ona jeszcze mutacją „Gazety Poznańskiej” (nakład 30 tys. egz.). I jedynie strony trzecią i piątą redagowano w Zielonej Górze. Dopiero w 1952 r. „Gazeta Zielonogórska” uzyskuje pełną samodzielność. Redaktorem zostaje Wiktor Lemiesz (1952–1956). Uzupełnienie systemu prasowego stanowił — wydawany początkowo przez Lubuskie Towarzystwo Kultury (najpierw jako jednodniówka, później miesięcznik), następnie przez Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe (w rzeczywistości RSW Prasa – Książka – Ruch) — dwutygodnik społeczno-kulturalny „Nadodrze” (1957–1989). W Gorzowie wydawano tygodnik „Ziemia Gorzowska” (1980–2009). System ten uzupełniała prasa zakładowa („Stilon Gorzowski”, „Zastalowiec”) oraz studencka

¹ W.M. Kolasa, *Kierunki badań nad historią prasy polskiej 1918–1939*, cz. 1; *Tendencje rozwojowe, typologia*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2011, z. 1–2, s. 6–55; P. Urbaniak, „Gazeta Lubuska”, [w:] *Dzienniki regionalne w Polsce*, pod red. nauk. P. Kuca, W. Furmana i K. Wolnego-Zmorzyńskiego, Rzeszów 2014, s. 68–89; *Radio i gazety. Transformacja polskich mediów regionalnych po 1989 roku*, pod red. K. Wolnego-Zmorzyńskiego, W. Furmana, B. Nierenberga, J. Marszałek-Kawy, Toruń 2010.

² Por. W. Nodzyński, *Ćwierć wieku z „Nadodrzem”*, Zielona Góra 1982.

³ H. Ankiewicz, *Gazety — dziennikarze — drukarze*, [w:] „Gazeta Lubuska”. *Rodowód, tradycja, przegląd dorobku*, Zielona Góra 1980.

(„Faktor” 1975–1982)⁴. W 1990 r. pojawił się na rynku wydawniczym początkowo tygodnik, a później dziennik „Gazeta Nowa”, którego ukazanie się po 40 latach uznano za próbę wprowadzenia w systemie prasowym modelu polifonicznego⁵.

Badania nad prasą na Ziemiach Odzyskanych i Ziemi Lubuskiej są kontynuowane. Krzysztof Wasilewski w swoim artykule⁶ przytacza za Władysławem Korczem definicję terminu Ziemia Lubuska:

Ziemia Lubuska — pisał w 1971 r. Władysław Korcz — utożsamiana z terytorium województwa zielonogórskiego składa się z kilku różnych co do przeszłości historycznej krain. W jej obręb, poza częścią historyczną starej Ziemi Lubuskiej (współczesny powiat sulęciński i ślubicki), wchodzi: obszarem najrozleglejsza część dawnego Dolnego Śląska (wszystkie południowe powiaty z samą Zieloną Górą włącznie, powiat: zielonogórski, głogowski, szprotawski, żagański, świebodziński, do XV w., krośnieński i sulechowski), zachodnie krańce Wielkopolski (powiat międzyrzecki, dawny skwierzyński i babimojski oraz wschowski), część Łużyc w południowo-zachodnim zakątku województwa zielonogórskiego (Gubin, Żary) i na północy dawna brandenburska „Nowa Marchia” (powiaty gorzowski i strzelecki oraz od końca XV w. Krosno i Sulechów)⁷.

Jerzy Jarowiecki w recenzji tomu *Oblicza prasy Ziem Zachodnich w latach 1945–2012* pisze:

Np. w kilku artykułach pojawiają się wymiennie określenia: „tzw. Ziemie Odzyskane” i „Ziemie Zachodnie”. Można nad tym przejść do porządku dziennego, ale dlaczego określenie „Ziemie Odzyskane” ujęto w cudzysłów z dodatkiem „tzw.”? Odpowiedzi autorom posługującym się tym określeniem udzieliła Danuta Nowak w przypisie do artykułu *Obraz edukacji historycznej na Ziemiach Zachodnich na łamach czasopisma „Nadodrze” 1957–1969*, pisząc: w nazwie „Ziemie Odzyskane” podkreślono powrót tych ziem i ich polskiej ludności do macierzy po latach rozłąki, akcentując ich nowość w granicach ziem polskich. Natomiast w nazwie „Ziemie Zachodnie” określa się już tylko geograficzne położenie tych ziem względem pozostałego obszaru państwa polskiego⁸.

Jeszcze szerzej do sprawy odniósł się Grzegorz Nieć, pisząc w tej samej książce, że:

⁴ A. Buck, *Zielonogórskie czasopisma studenckie (1975–1980)*, [w:] *Oblicza prasy Ziem Zachodnich w latach 1945–2012*, red. A. Buck, P. Bartkowiak, D. Kotlarek, Zielona Góra 2013, s. 128–152.

⁵ A. Buck, „Gazeta Nowa” (1990–1993). *Nieudana próba przełamania monopolu partyjnej gazety codziennej*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2017, z. 4 (48).

⁶ K. Wasilewski, *Rola prasy lokalnej w procesie budowania tożsamości „małych ojczyzn” na przykładzie Ziemi Lubuskiej 1945–1999*, [w:] *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*, red. E. Kulczycki, M. Wendland, Poznań 2012, s. 223–240.

⁷ W. Korcz, *Studia z dziejów Ziemi Lubuskiej*, Zielona Góra 1971, s. 11.

⁸ „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2014, z. 3 (35), s. 218.

Większość badaczy dawniejszych i współczesnych uznaje nazwę „Ziemie Odzyskane”, obowiązującą zresztą formalnie w latach 1945–1948, za wspólną i najbardziej odpowiednią dla tych terenów Rzeczypospolitej Polskiej, które weszły w jej skład po 1945 roku, a wcześniej należały do III Rzeszy [...]. Brane w cudzysłów określenie „tzw.” oraz inne tego rodzaju świadomie lub nieświadomie relatywizują polski stan posiadania⁹.

Twórcy prasy tego okresu to często jednocześnie jej badacze. Stąd szeroka funkcja integracyjna prasy lubuskiej po roku 1950¹⁰.

Warto zwrócić uwagę na to, że dopiero rok 1974 stanowi przełom w badaniach tworzonego systemu prasy na wspomnianych terenach po roku 1945. Szczególnie ważne jest tu powstanie Zakładu Historii w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego w Zielonej Górze, przekształconego w 1983 roku w Instytut Historii¹¹. Rezultaty badań naukowych zaczynają się pojawiać w monografiach. Autorem pierwszej jest Hieronim Szczegółą — *Zielona Góra: rozwój miasta w Polsce Ludowej*¹². Także Ryszard Zaradny w opracowaniu *Władza i społeczność Zielonej Góry w latach 1945–1975*¹³ jeden z rozdziałów poświęcił lubuskim mediom. Wojciech Strzyżewski w redagowanej pracy zbiorowej *Historia Zielonej Góry. Dzieje miasta w XIX i XX wieku*, t. 2 i 3 uczynił podobnie¹⁴. Przełomem w badaniach jest też monografia Bogdana Kunickiego¹⁵ (współautorzy: K. Kunicka, B.J. Kunicki, H. Szczepański) *Prasa gorzowska w latach 1945–1985*. Andrzej K. Piasecki uzupełnił badania artykułem *Prasa gorzowska: suplement do monografii* zawartym w „Nadwarciańskim Roczniku Historyczno-Archiwalnym”¹⁶.

Badania Andrzeja K. Piaseckiego¹⁷ skonstatowane w artykule *Przewodnik po prasie Województwa Lubuskiego* wyznaczały dalszy kierunek badań. Autor pisał:

Temat niniejszego artykułu wymaga uściślenia miejsca i czasu podjętej problematyki. Najprostsze wydaje się wyznaczenie zakresu terytorialnego: jest nim województwo lubuskie w granicach określonych ostatnią reformą administracyjną.

⁹ G. Nieć, *O książkę polską dla placówek antykwarycznych na Ziemiach Odzyskanych*, [w:] *Oblicza prasy Ziem Zachodnich w latach 1945–2012*, pod red. A. Bucka, P. Bartkowiaka i D. Kotlarka, Zielona Góra 2012, s. 383.

¹⁰ Zob. W. Nodzyński, *Ćwierć wieku z „Nadodrzem”*, Zielona Góra 1982; *Rola prasy w życiu społeczno-politycznym Ziemi Lubuskiej*, pod red. H. Szczegóły, Zielona Góra 1977.

¹¹ D. Dołański, *Zielonogórska droga do Uniwersytetu*, Zielona Góra 2011, s. 204–205.

¹² H. Szczegółą, *Zielona Góra: rozwój miasta w Polsce Ludowej*, Poznań 1984.

¹³ R. Zaradny, *Władza i społeczność Zielonej Góry w latach 1945–1975*, Zielona Góra 2009.

¹⁴ *Historia Zielonej Góry. Dzieje miasta w XIX i XX wieku*, t. 2, red. W. Strzyżewski, Zielona Góra 2012.

¹⁵ K. Kunicka, B.J. Kunicki, H. Szczepański, *Prasa gorzowska w latach 1945–1985*, Gorzów 1987.

¹⁶ A.K. Piasecki, *Prasa gorzowska: suplement do monografii*, „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2002, nr 9, s. 261–283.

¹⁷ A.K. Piasecki, *Przewodnik po prasie województwa lubuskiego*, „Studia Zachodnie” 5, 2000.

Ramy chronologiczne przedmiotu badań z jednej strony wyznacza data powstania województwa, czyli 1 stycznia 1999 r., z drugiej czas przygotowania niniejszego tekstu. Ponieważ powstał on na przełomie 1999 i 2000 r., można przyjąć, że cezurą zamykającą będzie tu 31 grudnia 1999 r. Sprecyzowania wymaga też użycie określenia „przewodnik” oraz charakterystyka przyjętej metody badawczej. Ponieważ zakres artykułu uniemożliwiał zastosowanie badań ilościowych na szerszą skalę, podstawową metodą pozostała analiza zawartości prasy oraz źródeł związanych z przedmiotem badań. W celu uzupełnienia niektórych informacji oraz ich weryfikacji korzystano z metody bezpośredniego wywiadu z twórcami prasy (redaktorami naczelnymi i wydawcami). Zebrany w ten sposób materiał (głównie w postaci ankiet) jest tak bogaty, że jego prezentacja w formie artykułu musi się z konieczności sprowadzać do podstawowych danych o redakcji i wydawanym piśmie. Stąd też tekst ten nie może oczywiście pretendować do rangi monograficznego ujęcia tematu, pozostaje więc forma informatora czy też przewodnika. Przy charakterystyce historii poszczególnych tytułów starano się więcej miejsca przeznaczyć na opis wydarzeń z ostatniego dziesięciolecia, wychodząc z założenia, że obfitowało ono szczególnie w sytuacje budzące powszechne zainteresowanie, natomiast wcześniejsze dzieje pism zostały już opracowane w kilku publikacjach. Konsekwencją takiego założenia była konieczność maksymalnego streszczenia dziejów takich wydawnictw, jak „Gazeta Lubuska” czy „Ziemia Gorzowska”.

Charakterystyka pism oparta na cykliczności (dzienniki, tygodniki itd.) ma — jak każda systematyka — swoje wady. Jej podstawowym mankamentem pozostaje to, że w jednym zbiorze umieszcza się np. periodyki o zasięgu wojewódzkim i gminnym.

Aby rozgraniczyć prasę lokalną (czy stosując terminologię krakowskiego OBP autor wyraża nadzieję, że w najbliższym czasie uda się zrealizować zamiar pełniejszego zobrazowania lubuskich mediów w formie odrębnej monografii?) sublokalną od wydawnictw regionalnych i wojewódzkich, w podsumowaniu dokonano tabelarycznego podziału tej pierwszej i odrębnego bilansu drugiej.

Należałoby tu zaprezentować dotychczasowy stan badań nad współczesną prasą lubuską. Najpoważniejszym opracowaniem monograficznym jest praca zbiorowa z 1987 r. na temat dziejów prasy na ziemi gorzowskiej. Na uwagę zasługują także przyczynki historyczne zielonogórskich naukowców, wydawnictwa wspomnieniowe dziennikarzy, prace magisterskie oraz bieżąca publicystyka poświęcona prasie lubuskiej. Brakuje jednak niemalże zupełnie opracowań dotyczących dziejów prasy w ostatnim dziesięcioleciu, które cechuje burzliwy rozwój mediów regionalnych i lokalnych.

[...] wypada z ubolewaniem zauważyć, że przy tego typu opracowaniach szczególnie trudne jest dotarcie do prasy lokalnej oraz wydawnictw środowiskowych. Choć zbieraniem i opracowywaniem prasy w województwie lubuskim zajmują się dwie główne biblioteki w Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze, to jednak żadna z nich nie dysponuje kompletem wszystkich aktualnie ukazujących się periodyków, a i zasada odsyłania tzw. obowiązkowego egzemplarza do Biblioteki Narodowej oraz krakowskiego Ośrodka Badań Prasoznawczych nie zawsze jest przestrzegana. Jeśli do tego dodać fakt, że nawet niektóre redakcje oraz biblioteki terenowe nie dysponują kompletem ukazujących się

tam pism, to można dojść do mało budującego wniosku, iż przy takim rozdrobnieniu działalności wydawniczej oraz ambiwalentnym stosunku do archiwizacji zbiorów po pewnym czasie pełny obraz prasy lubuskiej będzie niemożliwy do odtworzenia.

Kwerenda naukowa, jakiej dokonał pod koniec lat 90. Andrzej K. Piasecki, doprowadziła do powstania i wydania przez niego monografii zatytułowanej *Lubuska czwarta władza*¹⁸. Warto tu przytoczyć syntezę badawczą, jakiej dokonał autor monografii. Pisał:

Skupiają się tu jak w soczewce takie zjawiska współczesnych polskich środków przekazu, jak:

- historia dużego wydawnictwa prasowego wykupionego przez zachodni koncern medialny;
- działalność regionalnego oddziału największego krajowego dziennika;
- dzieje byłego partyjnego tygodnika wojewódzkiego, przejętego przez zespół dziennikarski;
- losy dwóch gazet zakładowych będących pozostałością dawnej epoki;
- aktywność prasowa środowisk zawodowych i organizacyjnych;
- narodziny prasy lokalnej i sublokalnej: wydawnictw komitetów obywatelskich, samorządów, instytucji, spółek, stowarzyszeń, wydawnictw prywatnych, parafialnych i szkolnych;
- sytuacja radiowej rozgłośni publicznej, działalność oddziałów sieci radiowych;
- dynamiczny rozwój stacji telewizyjnych oraz budowa i znaczenie telewizji kablowej;
- błyskawiczny i trudny do usystematyzowania rozwój Internetu jako środka masowej komunikacji.

Z kolei wspomniany badacz prasy ukazującej się w północnej części województwa lubuskiego, Krzysztof Wasilewski, definiuje i omawia tzw. Gorzowski Subregion¹⁹.

Województwo gorzowskie znalazło się w obszarze oddziaływania zielonogórskiego regionu periodycznej komunikacji medialnej. Jedyna widoczna dla mieszkańców zmiana dotyczyła nowego tytułu „Gazety Zielonogórskiej”, która od 1 lipca 1975 r. poczęła się ukazywać na terenie województw gorzowskiego i zielonogórskiego jako „Gazeta Lubuska” z miejscem wydania w obu stolicach. Mimo to kulturalne, a w mniejszym stopniu także polityczne środowisko Gorzowa starało się zintegrować nowe województwo. W dalszym ciągu nieregularnie drukowano „Ziemię Gorzowską”, którą od sierpnia 1977 r. przejęło Gorzowskie Towarzystwo Kulturalne. Na jej łamach szerzej opisywano miasta

¹⁸ A.K. Piasecki, *Lubuska czwarta władza. Środki społecznej komunikacji w województwie lubuskim*, Zielona Góra 2000.

¹⁹ K. Wasilewski, *Powstanie i rozwój gorzowskiego subregionu periodycznej komunikacji medialnej (1945–1989)*, „Rocznik Prasoznawczy” 2012, s. 77–92.

i miasteczka nowego województwa, starając się przybliżyć czytelnikom ich historię i bieżące problemy. Podobną rolę próbowały odgrywać takie periodyki, jak „Informator Kulturalny Województwa Gorzowskiego” oraz „Dolna Warta”. Z różnych względów oba czasopisma szybko zakończyły działalność, co uniemożliwiło realizację powierzonych im celów. Wielkie nadzieje wiązano z „Zeszytami Gorzowskimi”, które miały ambicje integracji lokalnego środowiska naukowego. Jednak efemeryczność tego czasopisma — do 1981 r. wydano zaledwie sześć zeszytów — potwierdziła jedynie słabość wojewódzkich elit.

Powyższe problemy sprawiły, że głównym tytułem integrującym województwo pozostała „Ziemia Gorzowska”. W styczniu 1978 r. Gorzowskie Towarzystwo Kulturalne otrzymało oficjalną zgodę GUKPPiW na wydawanie miesięcznika. Decyzja ta pozwoliła na pewną stabilizację „Ziemi Gorzowskiej”, skutkującą m.in. powołaniem nowej redakcji. W jej skład weszli zarówno zawodowi dziennikarze, jak i lokalni społecznicy i literaci. Miesięcznik uzyskał nakład 3 tys. egzemplarzy i był dostępny w większych miastach całego województwa. O zainteresowaniu periodyku sprawami regionu świadczy chociażby druk cyklu pt. „Z życia regionu”, przedstawiający poszczególne miasta województwa. Jak wynika z przeprowadzonej przez „Ziemie Gorzowską” ankiety, cieszył się on największą poczytnością wśród odbiorców czasopisma. Próba pozyskania większego grona czytelników była ponadto zmianą profilu „Ziemi Gorzowskiej” ze społeczno-kulturalnego na bardziej popularny.

Kolejna zmiana nastąpiła po przejściu „Ziemi Gorzowskiej” przez Robotniczą Spółdzielnię Wydawniczą „Książka – Prasa – Ruch” w połowie 1979 r. Wydarzenie to można uznać za oficjalne usankcjonowanie gorzowskiego subregionu medialnego.

Stan badań z dzisiejszej perspektywy pokazuje, że wzrasta zainteresowanie badaniami nad lubuskimi mediami. Dużym zainteresowaniem cieszy się też popularyzacja. Ważną rolę odgrywają w tym procesie konferencje naukowe oraz ukazujące się od 20 lat „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze”. Pokazują one środowisko naukowe Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze²⁰, skupiające się w swoich działaniach naukowych na stymulowaniu badań zagadnień prasy lokalnej poprzez konferencje naukowe, konwersatoria bibliotekoznawcze, publikacje naukowe.

Od wydania w 2000 r. monografii *Lubuska czwarta władza* autorstwa Andrzeja K. Piaseckiego, będącej jedną z nielicznych prób syntezy dziejów czasopiśmiennictwa lubuskiego, istnieje konieczność prowadzenia dalszych badań. W kontekście tego stwierdzenia nie sposób nie zauważyć kilku publikacji wydanych w ostatnim okresie, a także zorganizowanych konferencji naukowych, jak np. konferencje: *Oblicza prasy Ziemi Zachodnich po 1945 roku* (Zielona Góra 2012), *Prasa codzienna ziem*

²⁰ I. Małocha-Bartkowiak, *Działalność naukowa Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze w latach 2002–2012*, „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” 2014, z. 6, s. 88–105.

zachodnich po 1945 roku (Gorzów Wlkp. 2014), *Kultura na łamach prasy Ziemi Zachodnich po 1945 roku* (Gorzów Wlkp. 2015), *Czasopisma społeczne, kulturalne, artystyczne i literackie we współczesnej bibliotece* (Zielona Góra 2017).

Wśród nowych publikacji można tu wskazać na książkę *Oblicza prasy Ziemi Zachodnich w latach 1945–2012* pod red. Andrzeja Bucka, Przemysława Bartkowiaka i Dawida Kotlarka. Prof. Jerzy Jarowiecki w recenzji zamieszczonej w RHPP²¹ stwierdza:

W rozdziale drugim, zatytułowanym *Oblicza prasy Ziemi Lubuskiej w okresie Polski Ludowej*, zamieszczono siedem artykułów, również rzetelnie udokumentowanych, erudycyjnych, wnoszących nowe informacje do obiegu naukowego, wzbogacając wiedzę o prasie regionalnej. Wskazują już na to same tytuły artykułów: *Prasa gorzowska w latach 1845–1953* (Przemysław Słowiński); *Prasa lokalna w Polsce na przykładzie Gorzowa Wielkopolskiego 1845–1956* (Radosław Domke); *Prasa w Zielonej Górze w latach 1945–1956* (Ryszard Zaradny); *Wpływ cenzury na treści umieszczane w „Gazecie Zielonogórskiej” w pierwszej połowie lat 50. XX wieku* (Przemysław Bartkowiak, Ewa Majcherek); *Rola „Gazety Zielonogórskiej” w propagowaniu koncepcji programowych PZPR w społeczności wiejskiej w latach 1952–1956 na przykładzie karykatur* (Daniel Koteluk); *Zielonogórskie czasopisma studenckie (1975–1980)* (Andrzej Buck); *Przegląd powojennej prasy kościelno-religijnej w dziejach Środkowego Nadodrza (ze szczególnym uwzględnieniem obszaru obecnej diecezji zielonogórskiej)* (Marek Robert Górnjak).

Rozdział trzeci w całości poświęcono organowi prasowemu Lubuskiego Towarzystwa Kultury w latach 1957–1989. Zawiera trzy artykuły: *„Nadodrze” — organ prasowy Lubuskiego Towarzystwa Kultury* (Izabela Korniluk); *Oblicza Niemiec Zachodnich na łamach pisma „Nadodrze” (1957–1989)* (Dawid Kotlarek); *Obraz edukacji historycznej na Ziemiach Zachodnich na łamach czasopisma „Nadodrze” (1957–1959)* (Danuta Nowak).

Wartościowy i bogaty pod względem faktograficznym jest podrozdział V: *Prasa drugiego obiegu na Ziemiach Zachodnich*, obejmujący trzy artykuły: *Bezdebitowy ruch wydawniczy we Wrocławiu w latach 1976–1989*, autorstwa Pawła Urbaniaka; *Gorzowska prasa bezdebitowa w relacjach jej twórców, czytelników, adwersarzy w latach 1980–1989 — napisany przez Krzysztofa Wasilewskiego*; *Prasa chłopska drugiego obiegu 1980–1989 wydawana za Ziemiach Zachodnich — pióra Andrzeja Kaczorowskiego*. W ostatnim, VI rozdziale recenzowanej książki noszącej tytuł: *Prasa Ziemi Zachodnich w okresie Polski Ludowej oraz po roku 1989*, zawarto pięć oryginalnych artykułów: *Propagandowy obraz relacji PRL–NRD w latach 80. XX wieku w oficjalnej prasie regionalnej Ziemi Zachodnich* (Dariusz Asienkiewicz); *O książkę polską dla placówek antykwarycznych na Ziemiach Zachodnich (organizacja i funkcjonowanie sieci państwowych antykwariatów na Ziemiach Odzyskanych w latach 1945–1989 w świetle doniesień i komentarzy prasowych* (Grzegorz Nieć); *Środowisko i oblicze ideowe pisma katolickiego „Aspekty”* (Anna

²¹ „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2014, z. 3 (35), s. 113–118.

Bielska); *Prasa regionalna wobec debaty o lubuskiej tożsamości* (Wiesław Hładkiewicz, Tomasz Mikiera); *Współczesna prasa samorządowa w województwie lubuskim. Analiza periodyku „Region”* (Małgorzata Gogół).

Podobną rolę w badaniach pełnią też od zeszytu 7 „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” (2015). Tak definiuje się autorów zgromadzonych artykułów:

Niektóre artykuły zamieszczone w niniejszym, siódmym już zeszycie ZSB były wcześniej prezentowane, m.in. w ramach Konwersatoriów Bibliotekoznawczych, które cyklicznie od 2012 roku odbywają się w WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze. Ich autorzy prowadzą badania w środowiskach naukowych całej Polski, reprezentując m.in. Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Zielonogórski, Państwową Wyższą Szkołę Zawodową im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wlkp., Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. Z. Herberta w Gorzowie, Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. C. Norwida w Zielonej Górze i Bibliotekę Uniwersytetu Zielonogórskiego. [...]

[...] artykułem w części *Prasa jako źródło badań naukowych* jest szkic Dawida Kotlarka *Problematyka książki i czytelnictwa na łamach prasy zielonogórskiej w okresie pruskim*, w którym autor podkreśla znaczącą rolę prasy w badaniach bibliologicznych na przykładzie wydawnictw periodycznych wydawanych w Zielonej Górze w XIX i na początku XX wieku. Czasopismem o największych tradycjach i zasięgu był liberalny „Grünberger Wochenblatt”, drukowany od 1825 roku. Od 1850 roku ukazywał się również „Grünberger Intelligenzblatt”. [...]

Z kolei Przemysław Bartkowiak analizuje *Obraz Niemca na Ziemiach Zachodnich na łamach „Głosu Wielkopolskiego” w latach 1945–1948*. Na szpaltach tego tytułu szeroko poruszana była kwestia pozostającej na obszarze Ziemi Zachodnich ludności niemieckiej. [...]

Katarzyna Taborska z kolei analizuje *Portrety nadawców w wybranych tekstach prasy postlandsberskiej*. Jest to *Szkic klasyfikacyjny*. Autorka stwierdza:

Do polskich periodyków postlandsberskich można zaliczyć: „Ziemię Gorzowską” 1945, „Ziemię Lubuską” 1945/1946, „Biuletyn Okręgowy Starostwa Powiatowego” 1946/1947, mutację „Głosu Wielkopolskiego” (na łamach którego opublikowano w 1948 r. pierwszą polską powieść o nowym pograniczu *Rubież* Natalii Bukowieckiej-Kruszony), „Zarządzenie Administracji Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Piłskiej” (1945–1952), „Tygodnik Katolicki” (1946–1953), „Kalendarz Ziemi Odzyskanych” (1947, 1948, 1949).

Materiałem źródłowym, stanowiącym podstawę prezentowanego tu szkicu, są dwa z wymienionych tytułów prasowych: pierwsze publikowane w Gorzowie tygodniki — „Ziemia Gorzowska” i „Ziemia Lubuska”, które odgrywały rolę prasy codziennej. [...]

Małgorzata Czabańska-Rosada w artykule *Ziemia międzyrzecka w prasie ziomkowskiej po 1945 roku* zauważa:

Największe skupisko byłych międzyrzeczan znalazło się w Brandenburgii, w rejonie Prignitz. Wielu osiedliło się w Niemczech Zachodnich. Po 1961 roku, kiedy wzniesiono mur berliński i ostatecznie uszczelniono granicę pomiędzy dwoma państwami niemieckimi i równocześnie dwoma systemami politycznymi, kontakt między niedawnymi krewnymi, przyjaciółmi i sąsiadami został bardzo utrudniony, by nie powiedzieć unieвозмоżliwiony. Jedyne ogniwem łączącym niedawnych krajan stało się czasopismo „Heimatgruss” (Pozdrowienie Ojczyzny), które zaczęło się ukazywać w 1949 roku. [...] Radosław Domke skupia się na udowodnieniu tezy, że „Nadodrze” było „czasopismem integrującym Ziemię Lubuską”. Artykuł podejmuje kwestię związku pomiędzy procesami integracyjnymi na Ziemi Lubuskiej a artykułami zamieszczanymi w czasopiśmie „Nadodrze” w latach 1957–1990. Porusza kwestie związane zarówno z integracją na polu politycznym i gospodarczym, jak i społecznym oraz kulturalnym. W tekście próbowano też zmierzyć proporcje treści zamieszczanych w „Nadodrze”, a dotyczących północy oraz południa regionu. Wreszcie artykuł stara się ukazać, jak istotne były wątki kulturalne podejmowane na łamach periodyku w kontekście integracji całego regionu Środkowego Nadodrza.

Jak wiemy, prasa dokumentuje proces tworzenia instytucji życia literackiego. Izabela Korniluk opisuje *Lubuskie Sejmiki Kultury województwa zielonogórskiego w latach 1957–1992 na łamach „Gazety Zielonogórskiej”/„Gazety Lubuskiej”*. Artykuł porusza problematykę przedstawiania na łamach prasy codziennej prac i działalności Lubuskiego Towarzystwa Kultury. Przeanalizowano proces, jaki zachodził na łamach tego dziennika w sposobie prezentowania i interpretowania przez dziennikarzy schematycznych, z góry wyreżyserowanych spotkań działaczy kultury w formie Sejmików Kultury, które odbywały się co cztery lata w Zielonej Górze. [...] ²²

Ósmy zeszyt „Zielonogórskich Studiów Bibliotekoznawczych” (2016), pod red. A. Bucka, P. Bartkowiaka i P. Kalisza zgodnie z przyjętymi założeniami redakcyjnymi został podzielony na trzy części tematyczne. Najobszerniejsza grupa artykułów dotyczy prasy jako źródła badań naukowych, potwierdzając niesłabnące zainteresowanie tą tematyką wśród badaczy lokalnych i nie tylko. Druga część została przeznaczona na teksty różne, dotyczące zagadnień wydawniczych, bibliotecznych oraz czytelniczych, ostatni zaś element publikacji stanowią recenzje i sprawozdania. To wydanie otwiera tekst historyka literatury Stanisława Beresia, pracownika Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Wrocławskiego. Opisał on ultraprawicowy konspiracyjny periodyk „Sztuka i Naród”, wydawany od kwietnia 1942 do lipca 1944 roku, skupiający wokół siebie przedstawicieli pokolenia „Kolumbów”.

Adam Andrzej Urbanowicz, pracownik Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim, na przykładzie prasy lokalnej wydawanej na terenie Pomorza

²² A. Buck, P. Bartkowiak, *Wprowadzenie*, „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” 2015, z. 7, s. 9–12.

Zachodniego pokazał, jak przekonywano obywateli do tezy powszechnego awansu kulturalnego robotników i chłopów. O tym, jak wielką rolę odgrywały w tamtym okresie czasopisma, nikogo przekonywać nie trzeba, było to przecież obok radia podstawowe źródło informacji i władze państwa zdawały sobie z tego sprawę. Na Pomorzu Zachodnim funkcję propagandową pełniły dwa dzienniki: „Kurier Szczeciński” ukazujący się od 7 października 1945 r. oraz „Głos Szczeciński” wychodzący od 19 czerwca 1947 r.

Tematykę czytelnictwa podjął w artykule również Eligiusz Podolan. Zaprezentował poglądy wygłaszane na łamach „Nadodrza” w latach 70. przez Franciszka Pilarczyka, Grzegorza Chmielewskiego oraz Andrzeja Krzysztofa Waśkiewicza, którzy przedstawiali stanowisko dotyczące negatywnych czynników wpływających na czytelnictwo w regionie. Bardzo interesujące jest m.in. stanowisko byłego dyrektora Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze Grzegorza Chmielewskiego, który mówił o szukaniu kontaktu z czytelnikiem i zachęcaniu go do czytania poprzez organizację wystaw, spotkań autorskich itp., co odpowiada obecnie realizowanej działalności księżnicy i idei „trzeciego miejsca”.

Wspomniany wyżej Andrzej Krzysztof Waśkiewicz stał się głównym punktem zainteresowania Mirosławy Szott. Przybliżyła ona czytelnikowi jego działalność w latach 1976–1978, w których to prowadził w „Nadodrzu” rubrykę „Odpowiedzi literackie”, posługując się pseudonimem „Aleph”. Autorka przedstawiła w interesujący sposób grę, jaką prowadził A.K. Waśkiewicz z nieświadomymi czytelnikami, jak również literatami nadsyłającymi teksty, podając się za starego, doświadczonego życiem człowieka. Interesującym faktem jest to, że za sprawą decyzji ówczesnego redaktora „Nadodrza” o prawdziwej tożsamości autora kolumny dowiedziano się dopiero po 18 latach.

Krótką historię miesięcznika „Lubuskie Nadodrze”, które miało zastąpić wydawane w latach 1957–1990 „Nadodrze”, przedstawił Ireneusz Wojewódzki, adiunkt z Instytutu Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego. Autor tekstu przybliżył zawartość miesięcznika poruszającego tematykę społeczną, historyczną, kulturalną, ale również informującego o imprezach Zielonogórskiego Ośrodka Kultury.

Artykuł Izabeli Korniluk, pracownika Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, dotyczy tygodnika „Łącznik Zielonogórski”, którego głównym celem było informowanie czytelników o planowanym połączeniu miasta z gminą, ale równocześnie wykazanie dziejowego związku między tymi obszarami. Tego drugiego podjął się Tomasz Czyżniewski, który w cyklu „Spacerownik Zielonogórski” zamieszczał teksty o tematyce historycznej, opisując różnego typu fakty, zdarzenia i miejsca związane z Zieloną Górą oraz okolicami. Niewątpliwą zaletą jego artykułów są fotografie, pocztówki, plany, ryciny itp., pozwalające ujrzeć znane miejsca w całkowicie innym świetle. Dzięki temu cyklowi wiele zapomnianych faktów oraz ilustracji zostało wydobytych z zakamarków przeszłości i udostępnionych każdemu czytelnikowi, który znalazł chwilę w codziennych obowiązkach i pozwolił się zabrać na

„spacer”. Połączenie miasta z gminą nastąpiło w 2015 r., a czasopismo wraz ze swoim historycznym cyklem artykułów jest wciąż wydawane.

Alina Polak z Muzeum Ziemi Lubuskiej napisała tekst o periodyku „Museion”. Czasopismo spełniające funkcję informacyjną i popularnonaukową jest nierozzerwalnie związane z działalnością MZL i innych regionalnych instytucji, które również mają swój udział w gromadzeniu, ochronie, badaniu i popularyzacji szeroko rozumianego niemieckiego dziedzictwa kulturowego. W tekście znajduje się skrupulatny przegląd zamieszczanych na jego łamach treści, takich jak wystawy, ekspozyty muzealne oraz różne wydarzenia kulturalne.

Autorem innej publikacji jest Krzysztof Wasilewski, były pracownik Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Z. Herberta w Gorzowie Wielkopolskim, profesor Politechniki Koszalińskiej, który w swoich rozważaniach skupił się na pamięci o zakończeniu drugiej wojny światowej na przykładzie prasy lubuskiej wydawanej w latach 1985–1995. Wybrany przedział czasowy nie jest oczywiście przypadkowy, a ma on silny związek z wydarzeniami z roku 1989.

Robert Rudiak przedstawił historię „Informatorów Kulturalnych” wydawanych w latach 1969–2015 na Ziemi Lubuskiej. Robert Rudiak²³ (*Życie literackie na Ziemi Lubuskiej w latach 1945–2000 czy Prasa, wydawnictwa i wydarzenia literackie w Zielonej Górze i regionie*²⁴) jest autorem kilku istotnych artykułów naukowych dotyczących dziejów lubuskiej prasy. W tekście *Literackie formy i gatunki na łamach „Gazety Nowej”, „Codziennego Expressu Zachodniego” i tygodnika „Extra” w latach 1990–1994*²⁵ jako pierwszy badacz zajął się jednym z ważniejszych lubuskich czasopism powstałych po roku 1989, tj. „Gazetą Nową”. Była ona pierwszym prywatnym niezależnym dziennikiem na Ziemi Lubuskiej. Tygodnik, który zaczął się ukazywać w Zielonej Górze w styczniu 1990 roku, 1 października tego samego roku został przekształcony w gazetę codzienną, której mutacje ukazywały się w Głogowie, Lubinie, Gorzowie Wielkopolskim, a od 1992 roku także w Żarach. Gazeta w krótkim czasie pozyskała wielu znanych na lokalnym rynku prasowym dziennikarzy, głównie z konkurencyjnej „Gazety Lubuskiej” i Radia Zachód, a także wielu ludzi pióra należących do Związku Literatów Polskich i Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. Szybko stała się przeciwwagą dla jedyne dotąd dziennika w regionie lubuskim — „Gazety Lubuskiej”, ukazującej się od 1952 roku (jako „Gazeta Zielonogórska”). W 1992 r. gazeta ukazywała się w nakładzie 60 tys. egzemplarzy i objętości 12–24 stron. Wówczas właściciel gazety odprzedał tytuł poznańskiemu koncernowi prasowemu „Oficina Wydawnicza Głos Wielkopolski”. Rok później przemianowano gazetę na

²³ R. Rudiak, *Życie literackie na Ziemi Lubuskiej w latach 1945–2000*, Zielona Góra 2015.

²⁴ Tenże, *Prasa, wydawnictwa i wydarzenia literackie w Zielonej Górze i regionie*, Zielona Góra 2018.

²⁵ Tenże, *Literackie formy i gatunki na łamach „Gazety Nowej”, „Codziennego Expressu Zachodniego” i tygodnika „Extra” w latach 1990–1994*, *Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze* 2015, z. 7.

„Codzienny Express Zachodni”. Z końcem lipca 1994 r. gazeta zakończyła swój żywot jako dziennik. Zaczęła się ponownie ukazywać w formie tygodnika „Extra”, który nie spełnił oczekiwań czytelników i we wrześniu 1994 r. został zlikwidowany.

Longin Dzieżyc kontynuuje zaczęte przez Roberta Rudiaka badania nad prasą prywatną powstałą w regionie lubuskim po 1989 roku. Opracowanie zatytułowane *Proces budowy porozumienia i współpracy między społecznościami regionu lubuskiego i państw Unii Europejskiej w latach 1993–1994 na łamach „Codziennego Expressu Zachodniego”* ukazuje zachodzący proces porozumienia i współpracy między społecznościami regionu lubuskiego i Unii Europejskiej.

Kolejny, 10. tom „Zielonogórskich Studiów Bibliotekoznawczych” gromadzi efekty dalszych badań nad mediami i prasą lubuską. Część pierwsza zbioru, zatytułowana *Czasopisma społeczne, kulturalne, artystyczne i literackie we współczesnej bibliotece*, zawiera artykuły dotyczące historii czasopism wydawanych w Polsce, na świecie i w regionie lubuskim²⁶. Artykuły są pokłosiem konferencji naukowej „Czasopisma społeczne, kulturalne, artystyczne i literackie we współczesnej Bibliotece”, która odbyła się 8–9 listopada 2017 roku w Zielonej Górze. Magdalena Rabizo-Birek prezentuje artykuł *Opowieść o genezie i przemianach kwartalnika literacko-artystycznego „Fraza”. Przypisy do historii czasopism literacko-artystycznych „przełomu”*, opisując genezę i przemiany pisma na tle innych tytułów tożsamych gatunkowo czasopismom ukazującym się w tym okresie.

Pierwszy numer „Frazy”, anonsowanej na okładce jako „pismo literacko-społeczne”, ukazał się w październiku 1991 roku w Rzeszowie. Zatem jej powstanie ściśle się wiąże z nowymi zjawiskami w polskiej kulturze, których zacznem były wydarzenia historyczne w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej z lat 1988–1991 — nazywane ustrojowym przełomem lub transformacją ustrojową, dochodzenie Polaków do niepodległości oraz zmiana systemu polityczno-ustrojowego z realnego socjalizmu na kapitalizm i demokrację parlamentarną. W sferze kultury szczególne ważne dla rodzącego się boomu czasopiśmienniczego miało zniesienie w marcu 1990 roku cenzury oraz uzyskanie przez Polaków swobody w tworzeniu organizacji, zrzeszeń i stowarzyszeń.

Z kolei Anita Romulewicz omawia *Współczesne czasopisma kulturalno-literackie na Warmii i Mazurach*. Niezwykle ciekawym epizodem w dziejach literackiego czasopiśmiennictwa i życia literackiego zajęła się Mirosława Szott, która zamieściła interesujący szkic *Młodzi literaci wydają „Ziemię Lubuską”*, czyli wokół jedno-

²⁶ Por. J. Chwastyk-Kowalczyk, *Rynek czasopism literacko-artystycznych w Polsce po 1989 r.*, „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” 2013, t. 5 (16), s. 72–112; P. Marecki, *Pospolite ruszenie: czasopisma kulturalno-literackie w Polsce po 1989 roku*, Kraków 2005; *Boom i kryzys: nowe czasopisma literacko-artystyczne i społeczno-kulturalne w Polsce po roku 1980*, pod red. M. Rabizo-Birek, Rzeszów 2012; *Pisma kulturalne w Polsce po 1989 roku. Leksykon*, pod red. J. Gałuszki, G. Maroszczuk, A. Nęckiej, Katowice 2010; *Liternet: literatura i internet*, red. P. Marecki, Kraków 2002; A. Buck, *Czasopisma literackie młodych po roku 1945*, Warszawa 2019.

dnioŵki z 1955 roku. Robert Rudiak sięga do historii branżowego pisma bibliotekarzy lubuskich *Historia i współczesność „Bibliotekarza Lubuskiego” — pisma zielonogórskiej Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida*. Radosław Domke traktuje czasopismo jako źródło do badań historycznych. W artykule *Czasopismo „Kino” jako popularnonaukowe źródło wiedzy o filmie w Polsce* omawia tendencje w polskim kinie i filmie w ostatnich latach. Kontekst europejski przynosi praca Jiří Trávnička *Czeskie czasopisma i ich czytelnicy (w świetle badań czytelnictwa)*. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk skupia uwagę na działalności edytorskiej Polaków na emigracji w rozprawie *Emigracyjne czasopisma literacko-artystyczne i literackie edytowane przez Polaków w Wielkiej Brytanii w XX i XXI wieku*.

Cytowane przykłady wskazują na szczególnie ważną obecnie rolę rocznika „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” w badaniach nad lubuskimi mediami. Jego redaktorzy: Andrzej Buck i Przemysław Bartkowiak wyznaczają kierunki badań nad lubuskim czasopiśmiennictwem, redagując pismo oraz organizując współpracę ze środowiskiem krakowskich i wrocławskich prasoznawców skupionych w Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie i Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie oraz Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Przykładem są konferencje naukowe, by wspomnieć o konferencji „Winiarstwo Lubuskie a media. Perspektywa trzydziestolecia 1989–2019” (19–20 września 2019), której efektem jest publikacja *Regionalizm i tożsamość kulturowa. Winiarstwo a media* pod red. A. Bucka i P. Bartkowiaka²⁷.

Wspomnijmy o tym, że Uniwersytet Zielonogórski, w ramach Zakładu Dziennikarstwa i Wiedzy o Mediach, nie tylko kształci dziennikarzy, ale wydaje też publikacje z zakresu medioznawstwa, m.in.: *Źródła informacji dziennikarskiej w regionie*, t. 1 (2016), t. 2 (2017), t. 3 (2018) pod red. Kai Rostkowskiej-Biszczyk²⁸; Magdalena Steciąg, *Informacja, wywiad, felieton: sposób istnienia tradycyjnych gatunków w radiu komercyjnym*, Zielona Góra 2006 (Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego).

Digitalizacja najważniejszych tytułów prasy lubuskiej ułatwia badaczom podejmowanie tematyki prasoznawczej. Czasopisma regionalne wydawane po 1945 r. coraz częściej znajdujemy w zasobach Zielonogórskiej Biblioteki Cyfrowej: „Gazeta Lubuska” 1950–2000, „Nadodrze” 1957–1985 (do numeru 15, numery 16–26 w planach, brak roczników 1986–1989, wprowadzanie do zasobu realizowane przez Bibliotekę Uniwersytetu Zielonogórskiego). Planowane jest umieszczenie zdigitalizowanej „Gazety Nowej” z lat 1990–1993 (wprowadzenie do ZBC uzależnione od uzyskania praw autorskich) czy „Grünberger Wochenblatt”. Perspektywy dalszych

²⁷ *Regionalizm i tożsamość kulturowa. Winiarstwo a media*, pod red. A. Bucka i P. Bartkowiaka, Warszawa 2019.

²⁸ *Źródła informacji dziennikarskiej w regionie*, t. 1 (2016), t. 2 (2017), t. 3 (2018), pod red. K. Rostkowskiej-Biszczyk, Zielona Góra 2016–2018.

badan wyznacza powstałe Centrum Dokumentacji i Badań Mediów Lubuskich Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze. Opiekę merytoryczną sprawują: Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie i Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Grzegorz Nieć pisze w założeniach:

Jednym z zadań WMBP im. Norwida jest „gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie materiałów bibliotecznych służących obsłudze potrzeb informacyjnych, edukacyjnych i samokształceniowych, zwłaszcza tych dotyczących wiedzy o własnym regionie oraz dokumentujących jego dorobek kulturalny, naukowy i gospodarczy”. Szeroko pojęte media zajmują w tym obszarze miejsce szczególne, są bowiem zarówno podstawowym źródłem wiedzy o tym dorobku, jak również jego trwałym elementem. Ich instytucje, twórcy i pracownicy, wreszcie efekty ich działalności stanowią ważną jego część.

Celem Centrum jest skupienie wokół Biblioteki i jej zbiorów badaczy: historyków, polonistów, prasoznawców, bibliologów zajmujących się mediami lubuskimi, ich historią i współczesnością oraz inicjowanie, wspieranie, koordynowanie i popularyzowanie rozmaitych inicjatyw w tym zakresie.

Zbiory Biblioteki, dorobek naukowy i wydawniczy jej zespołu, doświadczenie i rozeznanie w problematyce stanowią fundament, na którym zamierzamy oprzeć naszą inicjatywę, z kolei partnerzy reprezentujący środowiska akademickie wniosą — mamy taką nadzieję — nowe inspiracje, również metodologiczne, a także pomogą w propagowaniu lubuskich tematów poza regionem. Wychodzimy z założenia, że media — książka, prasa, radio, telewizja i internet, choć autonomiczne i tworzące sobie tylko właściwe formy, stanowią jeden system, sieć powiązań instytucjonalnych i personalnych, które warto i trzeba opisać i zdefiniować, a ponadto działają w określonym miejscu i czasie — wpływają na rzeczywistość i jednocześnie są przez nią kształtowane.

Kolejne rocznice włączenia w skład państwa polskiego Ziemi Lubuskiej są dobrą okazją do wszelkich podsumowań, w tym ujęć monograficznych, prezentujących narodziny i rozwój mediów polskich na tym obszarze, które oprócz wydawnictw, prasy, radia, telewizji i internetu współtworzą także biblioteki będące nie tylko ogniwem ich rozpowszechniania, ale także niejednokrotnie instytucją, w ramach której funkcjonują. Chcielibyśmy zatem dokonać wstępnej oceny i przeglądu dotychczasowego dorobku dokumentacyjnego i naukowego w tym zakresie i ujawnić najbardziej palące potrzeby, w tym nakreślić plan i koncepcję dziejów mediów lubuskich 1945–2022²⁹.

Badania nad prasą lubuską przynoszą obecnie coraz to nowe opracowania³⁰ Opisana została też prasa codzienna lat 90.³¹ Do badań nad „Gazetą Nową”

²⁹ Por. „Bibliotekarz Lubuski” 2019, nr 47, s. 80–83.

³⁰ K. Wasilewski, *Rola prasy lokalnej...*, K. Wasilewski, *Powstanie i rozwój...*

³¹ A. Buck, „Gazeta Nowa” (1990–1993). *Nieudana próba przełamania monopolu partyjnej gazety codziennej*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2017, z. 4 (48), s. 29–46.

(1990–1993) przystąpili Robert Rudiak³² oraz Monika Simonjetz i Małgorzata Domagała³³. Pojawiły się próby opisu całościowego³⁴. Andrzej Buck konsekwentnie prowadzi badania nad czasopiśmiennictwem studenckim³⁵ i literackim oraz teatralnym, czego pokłosiem jest publikacja *Czasopisma literackie młodych po roku 1945*³⁶ oraz publikacje w „Roczniku Historii Prasy Polskiej”³⁷. Badania te zapoczątkowane zostały publikacją zbiorową *Z dziejów ruchu studenckiego 1971–1981*³⁸, a także *Prasa studencka. (Materiały na seminarium „W kręgu studenckiej prasy nieprofesjonalnej”)*³⁹. Badania nad jednodniówką „Faktor” prowadził też Robert Rudiak, czego efektem pozostaje zamieszczony w tomie „Filologia Polska. Rocznik Naukowy Uniwersytetu Zielonogórskiego” artykuł: *Formy prezentacji twórczych na łamach zielonogórskich czasopism akademickich w latach 1959–2014*⁴⁰.

Ważnym dopełnieniem badań nad czasopismami literackimi Ziemi Lubuskiej są książki: Izabeli Korniluk monografia *Lubuskiego Towarzystwa Kultury (1957–1992)*⁴¹, której ważnym elementem badawczym jest dwutygodnik społeczno-kultu-

³² Por. R. Rudiak, *Literackie formy i gatunki na łamach „Gazety Nowej”, „Codziennego Expressu Zachodniego” i tygodnika „Extra” w latach 1990–1994*, „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” 2015, z. 7.

³³ M. Simonjetz, M. Domagała, „Czego nie znajdziecie w Informatorze Dni Zielonej Góry — uzupełni lokalna prasa...”. *Winobranie i winiarstwo w perspektywie „Gazety Nowej”, [w:] Regionalizm i tożsamość kulturowa. Winiarstwo a media*, pod red. A. Bucka i P. Bartkowiaka, Warszawa 2020, s. 95–117; M. Domagała, M. Simonjetz, *Biblioteki publiczne województwa zielonogórskiego w świetle doniesień „Gazety Nowej”*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2020, nr 18, s. 256–268.

³⁴ Por. R. Rudiak, *Prasa, wydawnictwa i wydarzenia literackie w Zielonej Górze i regionie*, Zielona Góra 2018, s. 15–96; R. Zaradny, *Władza i społeczność Zielonej Góry w latach 1945–1975*, Zielona Góra 2009, s. 641–643; *Historia Zielonej Góry. Dzieje miasta w XIX i XX wieku*, t. 2, red. W. Strzyżewski, Zielona Góra 2012, s. 528–532.

³⁵ A. Buck, *Modele studenckiej jednodniówki we współczesnym okresie jej rozwoju (1976–1978). Wstęp do problemu*, [w:] *Prasa studencka. (Materiały na seminarium „W kręgu studenckiej prasy nieprofesjonalnej”)*, red. A. Buck, Zielona Góra 1980, s. 85–103; A. Buck, *Studenckie jednodniówki (1977–1978) — propozycje modelu badawczego*, „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” 2014, z. 6, s. 237–265.

³⁶ A. Buck, *Czasopisma literackie młodych po roku 1945*, Warszawa 2019.

³⁷ A. Buck *Czasopisma literackie młodych i dla młodych w Polsce (1944–1970)*. Cz. I, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2019, z. 2 (54), s. 65–90; cz. II „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2019, z. 3 (55), s. 41–73; *Prasa studencka w latach siedemdziesiątych (1972–1980)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2018, z. 2 (50), s. 39–62.

³⁸ *Z dziejów ruchu studenckiego 1971–1981*, red. A. Buck, Zielona Góra 1982.

³⁹ *Prasa studencka. (Materiały na seminarium „W kręgu studenckiej prasy nieprofesjonalnej”)*, Zielona Góra 1980.

⁴⁰ R. Rudiak, *Formy prezentacji twórczych na łamach zielonogórskich czasopism akademickich w latach 1959–2014*, „Filologia Polska. Rocznik Naukowy Uniwersytetu Zielonogórskiego” 2014, s. 243–260.

⁴¹ I. Korniluk, *Lubuskie Towarzystwo Kultury 1957–1992*, Zielona Góra 2015.

ralny „Nadodrze” i monografia kwartalnika „Pro Libris” autorstwa Jolanty Chwastyk-Kowalczyk⁴², o której tak pisze w recenzji wydawniczej Jerzy Jarowiecki:

Autorka wprowadza czytelników „w kontekst historyczno-polityczny Ziemi Lubuskiej i sposobów tworzenia oraz utrwalania polskości na tym terenie”. Moim zdaniem to nie tylko kontekst, ale znaczna część przemyśleń i uwag, których autorem jest prof. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, rodowita zielonogórzanka. Na Ziemi Lubuskiej się urodziła, przeżyła młodość. Kilka lat po studiach opuściła rodzinne strony, związała się z ziemią kielecką, jej Uniwersytetem, weszła w inne środowisko społeczno-kulturowe. Pisząc książkę, wraca myślami do Ziemi Lubuskiej, emocjonalnie kreuje obraz imponującego życia kulturalnego i literackiego, tworzącego się od 1945 roku przez ludzi twórczych, artystów, dziennikarzy przybyłych na Ziemię Zachodnie, w różnym czasie na nich osiadłych. Autorka wie, w Zielonej Górze początkowo społeczność tworzyli przybysze słabo wykształceni, przesiedleni z wsi i miasteczek polskich Kresów Wschodnich oraz z innych regionów Polski szukających nowego miejsca do życia. Pamiętając o tym, trafnie zauważa, że niełatwo było tworzyć wspólną tożsamość. Pisała bowiem rok wcześniej, gdy próbowała porównać dwie dekady swego życia, zawierając życie na Kielecczyźnie z życiem na Ziemi Lubuskiej. Warto przywołać ten cytat:

„Czym jest życie i wychowanie na pograniczu, doceni się w pełni, gdy przyjdzie się człowiekowi zmierzyć z miejscami, które zamieszkują ludzie osiedli od pokoleń. Zielona Góra, będąc miejscem funkcjonowania różnych kultur: autochtonów, przesiedleńców z Kresów Wschodnich, unito-Łemków, wysiedlonych w ramach Akcji «Wisła», Greków, którzy uciekli przed prześladowaniami politycznymi, Żydów oraz rozmaitych ludzi niebojących się mieszkać na Ziemiach Odzyskanych, z konieczności nauczyła się otwartości na inność”.

Nabieram przekonania, że opracowanie monografii „Pro Libris” to nie tylko wiedza o czasopiśmie i jego roli szczególnej w rozwoju kultury na Ziemi Lubuskiej w latach 2001–2021. To także ważne emocje związane z przeżyciami pierwszej dekady biografii, one podnoszą znacznie wartość książki, wzmacniają rekomendacje do druku i upowszechnienia.

Procesowi badań nad zasobami prasowymi lubuskiego towarzyszy realizacja projektu ich cyfryzacji i zawieszenia w Zielonogórskiej Bibliotece Cyfrowej. Elementem tego przedsięwzięcia jest czasopismo „Grünberger Wochenblatt”, wydawane w Zielonej Górze w latach 1825–1944 i obejmujące szerokie spektrum tematyczne codziennego i kulturalnego życia ówczesnych mieszkańców naszego miasta. W zbiorach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze znajdują się 52 kompletne roczniki czasopisma oraz 12 z małymi ubytkami. Wszystkie powyższe roczniki zostały już zdigitalizowane i umieszczone

⁴² J. Chwastyk-Kowalczyk, „Pro Libris”. *Lubuskie pismo literacko-kulturalne (2001–2021)*, Warszawa 2022.

w Zielonogórskiej Bibliotece Cyfrowej. W trakcie digitalizacji są roczniki z Archiwum Państwowego w Zielonej Górze z lat 1837–1944 (14 pełnych i 6 zdekompletowanych). Po zakończeniu procesu skanowania wszystkie roczniki zostaną umieszczone w Zielonogórskiej Bibliotece Cyfrowej. Ponadto pracownicy Działu Informacji Regionalnej i Bibliograficznej Biblioteki Norwida w Zielonej Górze wprowadzą do Zielonogórskiej Biblioteki Cyfrowej informacje (w formie metadanych) o zasobie zdigitalizowanych publikacji.

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu jest posiadaczem kolejnych 37 zdigitalizowanych roczników z lat: 1827, 1829, 1832, 1836, 1842, 1891–1892, 1898–1899, 1907–1926, 1928, 1930–1933, 1935, 1936, 1939. Zakup powyższych zbiorów ma bardzo duże znaczenie z punktu widzenia badań regionalnych, które stanowią jedno ze statutowych działań zielonogórskiej biblioteki. Zakup brakujących egzemplarzy do Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze przyczynił się do istotnego zwiększenia zbiorów o znaczeniu historycznym, co ułatwi regionalistom badanie historii Zielonej Góry. To też ważny krok przybliżający sfinalizowanie zamysłu pozyskania i udostępnienia czytelnikom WiMBP im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze i badaczom kompletnego zasobu „Grünberger Wochenblatt”. Owo czasopismo to niezwykle cenny element dziedzictwa kulturowego miasta⁴³.

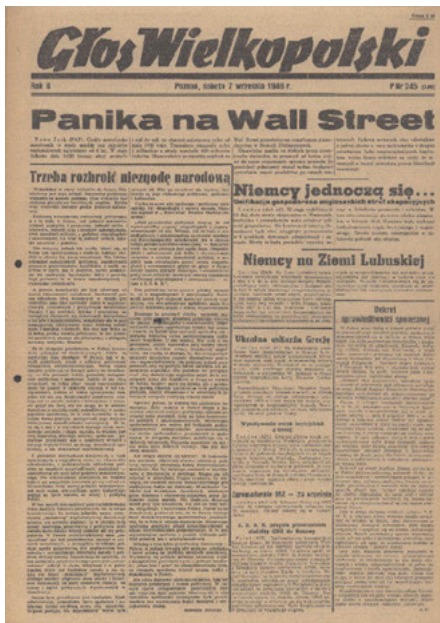
W Zielonogórskiej Bibliotece Cyfrowej znajdują się też — jak pisałem — zdigitalizowane roczniki „Gazety Lubuskiej”. Zasób cyfrowy wzbogacają roczniki dziennika i tygodnika „Gazeta Nowa”, dwutygodnika „Nadodrze” i jednodniówki studenckiej „Faktor”.

W zakresie kierunków badań nad prasą lubuską nowych dociekań wymaga nurt związany z prasą zakładową (m.in. „Zastalowiec”, „Stilon”). Ponadto refleksji naukowej potrzebują periodyki teatralne (m.in. „Metamorfozy”, „Almanach Lubuskiego Teatru”, „Sufler”). Podjęto opracowanie „Zeszytów Teatralnych”, wydawnictwa Państwowego Teatru Ziemi Lubuskiej (PTZL), później Lubuskiego Teatru im. L. Kruczkowskiego, którego twórcą był Zdzisław Giżejewski. Pierwszy numer ukazał się 13 września 1958 r., towarzysząc premierze spektaklu *Miłość* według tekstu

⁴³ Por. D. Kotlarek, *Zielona Góra w niemieckim piśmiennictwie do roku 1945 (w ujęciu historyczno-bibliograficznym)*, „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” 2008, z. 3; J.P. Majchrzak, *Polska i Polacy w niemieckojęzycznej prasie XIX wieku ze szczególnym uwzględnieniem wrocławskiej „Schlesische Zeitung” i zielonogórskiej „Grünberger Wochenblatt”*, [w:] *Wokół stereotypów Niemców i Polaków*, pod red. W. Wrzesińskiego, Wrocław 1993, s. 117–132; J.P. Majchrzak, *Polska i Polacy w prasie zielonogórskiej lat 1825–1887*, „Rocznik Zielonogórski” 1984, t. 13, s. 205–230; J.P. Majchrzak, *Wędrowanie w przeszłość. Zapiski encyklopedyczne o Zielonej Górze i okolicy*, Zielona Góra 2005, s. 82; D. Kotlarek, *Książka w życiu mieszkańców Zielonej Góry w wieku XIX i na początku XX w. Zielona Góra na przestrzeni dziejów*, [w:] *Przemiany społeczno-kulturalne*, Zielona Góra 2007, s. 81–95; B. Burda, D. Dołański, T. Dzwonkowski, *Zielona Góra do 1945 roku. Źródła i literatura*, Zielona Góra 1994, s. 53; T. Czyżniewski, *Mieli nakład 580 000*, „Gazeta Lubuska” 12 października 2007, nr 239, s. 4.

Ryc. 1. „Grünberger Wochenblatt” nr 34 z 19 marca 1898 roku

Ryc. 2. „Głos Wielkopolski” nr 245 z 7 września 1946 roku

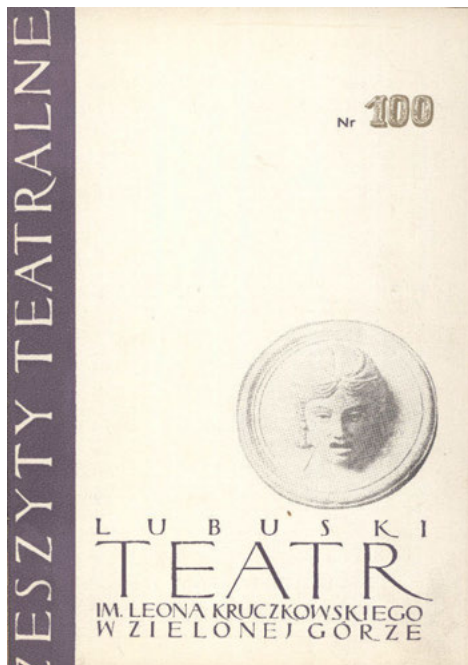
Ryc. 3. „Gazeta Zielonogórska” nr 1 z 31 stycznia 1950 – 1 stycznia 1951 roku

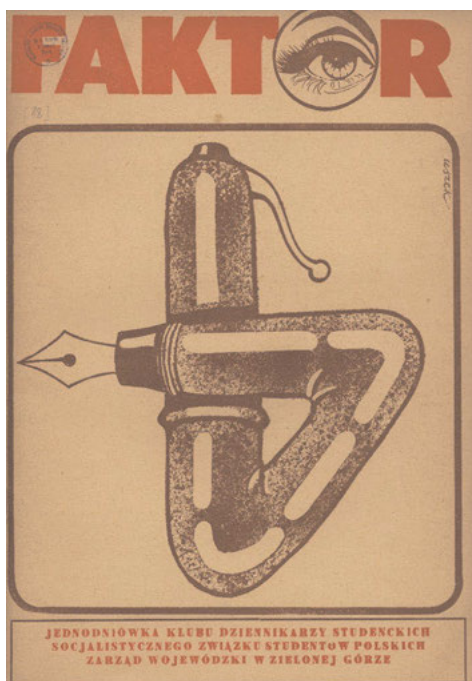
Ryc. 4. „Gazeta Lubuska” nr 2 z 2 stycznia 1950 roku

Ryc. 5. „Nadodrze” R. VIII (1964), nr 7

Ryc. 6. „Zeszyty Teatralne” nr 100

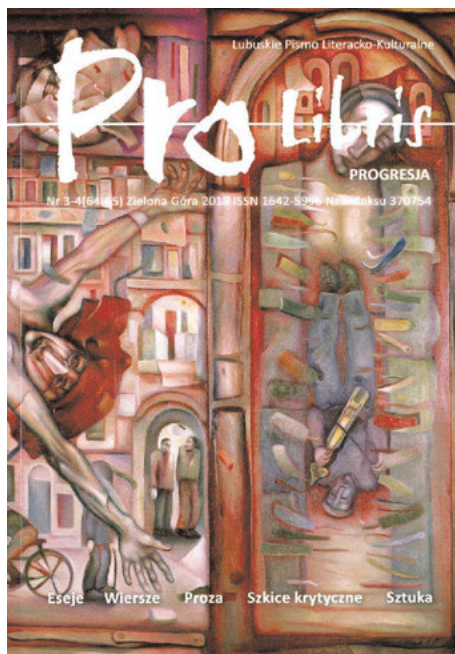
Ryc. 7. Jednodniówka „Faktor”

Ryc. 8. „Ziemia Gorzowska”, wrzesień 1971

Ryc. 9. „Gazeta Nowa” nr 11 z 18 stycznia 1993 roku

Ryc. 10. „Pro Libris. Lubuskie Pismo Literacko-Kulturalne” 2018, nr 3–4

Ryc. 11. „Zastalowiec” nr 1 z 16 stycznia 1971 roku

Ryc. 12. „Codzienny Express Zachodni” nr 2 z 30 sierpnia 1993 roku

czeskiego dramaturga Pavela Kohouta, który wyreżyserował ówczesny dyrektor Jerzy Zegalski. Tak pisała redakcja „Zeszytów Teatralnych”, w setnym numerze wydawnictwa⁴⁴:

Wraz z premierą „Powrót Odysa” Wyspiańskiego, inaugurującą nowy sezon teatralny, widz otrzymuje setny numer „Zeszytów Teatralnych”. Rocznicą jest niejako podwójna, gdyż pierwszy „Zeszyt”, zasługujący już na to miano, ukazał się w sezonie 1958/59, a więc 10 lat temu. Nie oznacza to jednak, że Teatr już wcześniej nie wydawał programów. Wychodziły one od początku jego istnienia, ale były właśnie tylko programami, zawierającymi przede wszystkim tytuł sztuki oraz jej obsadę.

Pierwszy numer „Zeszytów” — inicjatywa tak pomyślanego wydawnictwa teatralnego wyszła od ówczesnego dyrektora Teatru Jerzego Zegalskiego — ukazał się w związku z premierą sztuki Pawła Kohuta „Miłość”. Z 10 aktorów obsadzonych w rolach tej sztuki w zespole artystycznym Teatru pozostał do dziś tylko Zdzisław Giżejowski. Ukazanie się setnego numeru „Zeszytów” jest też dla niego pewnego rodzaju jubileuszem, gdyż od pierwszego numeru począwszy, aż do niedawna, był ich redaktorem. Kilkanaście numerów „Zeszytów” redagowali m.in. nie żyjący już dziś redaktor naczelny dwutygodnika „Teatr” Edward Csato, a ponadto Stanisław Hebanowski, Roman Serkowski, Jerzy Zegalski.

W ciągu 10 lat „Zeszyty Teatralne” zmieniały format, obwolutę zewnętrzną i objętość. Najważniejsze przemiany zachodziły jednak wraz z upływem lat w ich treści. O ile w pierwszych latach teksty mówiące o kolejnej premierze i upowszechniające wiedzę o teatrze w ogóle były w przeważającej mierze przedrukami, o tyle w latach późniejszych redakcja starała się o drukowanie tekstów oryginalnych, specjalnie dla „Zeszytów” zamawianych. W sezonie 1961/62 wydano jeden „Zeszyt” składający się w całości z tekstu granej na scenie Teatru, a nie wystawianej dotąd w Polsce komedii Corneille’a „Przedziwny kochanek”, w przekładzie Stanisława Hebanowskiego.

Należy mieć nadzieję, że „Zeszyty Teatralne” przybierające z roku na rok w coraz większym stopniu formę wydawnictwa teatralnego, spełniały i spełniać będą nadal swoją rolę nie tylko jako materiał informacyjny dla widzów naszej sceny, pogłębiający ich wiedzę teatralną, ale także stanowić trwale dane dla badaczy i historyków teatru o działalności artystycznej i upowszechnieniowej zielonogórskiej sceny.

Późniejsi redaktorzy to m.in.: Marek Waruszyński, Andrzej Buck, Anna Tokarska czy Wojciech Śmigielski. W tym nurcie badawczym mieszczą się też „Inspiracje. Pismo Zielonogórskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku”. Pierwszy numer, dołączony do stowarzyszeniowego programu zajęć jako dodatek literacki, miał premierę w marcu 2005 roku. W stopce redakcyjnej obok Joanny Szczepaniak — redaktorki naczelnej — figurowały nazwiska Barbary Konarskiej, Krystyny Nawrockiej, Julii

⁴⁴ „Zeszyty Teatralne”, Rok XI, nr 1 (100), sezon teatralny 1968/69.

Cichewicz i Danuty Filipowskiej. Pismo wydawane jest w cyklu rocznym, a jako redaktor naczelny kieruje nim obecnie Eugeniusz Kurzawa⁴⁵.

W kontekście usystematyzowania i poszerzenia szerokiej wiedzy o prasie lubuskiej pełnej kwerendy wymaga też prasa katolicka. Nadal przewodnikiem po prasie lubuskiej pozostają opracowania Andrzeja K. Piaseckiego: *Przewodnik po prasie województwa lubuskiego* zamieszczony w zbiorze „Studia Zachodnie” 5 (Zielona Góra 2000), *Lubuska czwarta władza. Środki społecznej komunikacji w województwie lubuskim* (Zielona Góra 2000) oraz artykuł *Prasa gorzowska: suplement do monografii* opublikowany w zbiorze „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny” (2002, nr 9). Kierunek badań wyznaczają też publikacje Krzysztofa Wasilewskiego, m.in. *Rola prasy lokalnej w procesie budowania tożsamości „małych ojczyzn” na przykładzie Ziemi Lubuskiej 1945–1999* (*Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*, red. E. Kulczycki, M. Wendland, Poznań 2012) oraz *Powstanie i rozwój gorzowskiego subregionu periodycznej komunikacji medialnej (1945–1989)* („Rocznik Prasoznawczy” 2012). Najważniejszymi publikacjami, poza wspomnianymi wyżej, były artykuły zawarte w roczniku Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida „Zielonogórskich Studiach Bibliotekoznawczych” (z. 6–10) oraz tomie *Oblicza prasy Ziem Zachodnich 1945–2012*. W przygotowaniu jest kolejny tom zatytułowany *Oblicza prasy zielonogórskiej. Konteksty lubuskie*, który przyniesie kolejne artykuły, m.in. dotyczące dziennika „Gazeta Nowa” oraz pełną *Bibliografię prasy lubuskiej po roku 1945* autorstwa Pawła Karpa i *Bibliografię ważniejszych wydawnictw zredagowanych przez studentów WSN–WSP w latach 1971–1981* (Andrzej Buck)⁴⁶. Historię prasy lubuskiej po roku 1989 opracowały: Magdalena Steciąg i Kaja Rostkowska-Biszczyńska w pracy zbiorowej *Historia Zielonej Góry. Dzieje miasta po roku 1989*, tom 3 pod red. Wojciecha Strzyżewskiego (2022).

Bibliografia (wybór)

- Bartkowiak P., *Tworzenie się polskiej administracji na Ziemi Lubuskiej od zakończenia II wojny światowej do momentu powstania Ekspozytury Urzędu Województwa Poznańskiego w Gorzowie Wielkopolskim (1946). Etapy zasiedlania Ziemi Lubuskiej do 1950 r.*, [w:] *Województwo poznańskie w latach 1945–1950*, red. nauk. K. Bialecki, S. Jankowiak, R. Reczek, Poznań – Warszawa 2022.
- Buck A., „Gazeta Nowa” (1990–1993). *Nieudana próba przełamania monopolu partyjnej gazety codziennej*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2017, z. 4 (48).

⁴⁵ *Trzy dekady działalności, trzy dekady rozwoju. Zielonogórski Uniwersytet Trzeciego Wieku 2002–2022*, pod red. A. Bucka, G. Miłkowskiej i E. Mielczarek, Zielona Góra 2022, s. 66–71.

⁴⁶ *Oblicza prasy zielonogórskiej. Konteksty lubuskie*, pod red. J. Chwastyk-Kowalczyk i A. Bucka, Warszawa 2022.

- Buck A., *Czasopisma literackie młodych po roku 1945*, Warszawa 2019.
- Buck A., *Zielonogórskie środowisko prasowe w początkowych latach istnienia*, „Studia Zielonogórskie” 2019, t. 24, s. 89–112.
- Chwastyk-Kowalczyk J., „*Pro Libris*”. *Lubuskie pismo literacko-kulturalne (2001–2021)*, Warszawa 2022.
- Domagała M., Simonjetz M., *Biblioteki publiczne województwa zielonogórskiego w świetle doniesień „Gazety Nowej”*, „Annales Universitatis Peadagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2020, nr 18, s. 256–268.
- Oblicza prasy Ziemi Zachodnich w latach 1945–2012*, pod red. A. Bucka, P. Bartkowiaka i D. Kotlarka, Zielona Góra 2012.
- Piasecki A.K., *Prasa gorzowska: suplement do monografii*, „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2002, nr 9, s. 261–283.
- Piasecki A.K., *Przewodnik po prasie województwa lubuskiego*, „Studia Zachodnie” 5, 2000.
- Piasecki A.K., *Lubuska czwarta władza. Środki społecznej komunikacji w województwie lubuskim*, Zielona Góra 2000.
- Regionalizm i tożsamość kulturowa. Winiarstwo a media*, pod red. A. Bucka i P. Bartkowiaka, Warszawa 2020.
- Rudiak R., *Prasa, wydawnictwa i wydarzenia literackie w Zielonej Górze i regionie*, Zielona Góra 2018.
- Simonjetz M., Domagała M., „*Czego nie znajdziecie w Informatorze Dni Zielonej Góry — uzupełni lokalna prasa...*”. *Winobranie i winiarstwo w perspektywie „Gazety Nowej”*, [w:] *Regionalizm i tożsamość kulturowa. Winiarstwo a media*, pod red. A. Bucka i P. Bartkowiaka, Warszawa 2020, s. 95–117.
- Wasilewski K., *Powstanie i rozwój gorzowskiego subregionu periodycznej komunikacji medialnej (1945–1989)*, „Rocznik Prasoznawczy” 2012, s. 77–92.
- Wasilewski K., *Rola prasy lokalnej w procesie budowania tożsamości „małych ojczyzn” na przykładzie Ziemi Lubuskiej 1945–1999*, [w:] *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*, red. E. Kulczycki, M. Wendland, Poznań 2012, s. 223–240.